

THỔ NHĨ KỲ

Lịch sử-Văn hóa-Phong tục

Nguyễn Quý Đại

Lịch sử và địa lý tóm lược

Cộng Hoà Thổ Nhĩ Kỳ là quốc gia có nền văn hoá lâu đời, từng là đế quốc qua nhiều triều đại. Đầu thế kỷ 11 người Thổ bắt đầu mở rộng bờ cõi về phía tây tới Armenia và Tiểu Á

Năm 1299 Osman I (1259 † 1326), thành lập triều đại Ottoman. Đến thời Mehmet II ngày 29.5.1453 chiếm Konstantinople từ đó đế quốc Byzantine bị xoá tên và đánh chiếm các quốc gia Serben(1459) Griechenland(1461) Bosnien và Albanien (1479), Syrien, Palästina, Ägypten và Bắc phi các năm (1516/1517) Bagdad (1522) và Ungarn. Người Thổ Seljuk đã thiết lập địa vị chắc chắn tại Tiểu Á cuối cùng đã trở thành vương quốc Ottoman

Thế kỷ 16 và 17, đế quốc Ottoman có lực lượng hải quân hùng hậu thống trị các khu vực rộng lớn trên biển Đại Trung Hải, Biển Đen, Biển Đỏ, Vịnh Ba Tư và Ấn Độ Dương. chiếm cả Anatolia Bắc Phi, Trung Đông, Đông nam và Đông Âu... Trong ý định Hồi Giáo hóa Âu Châu, đế quốc Ottoman đã nhiều lần tấn công vào Trung Âu. Năm 1529, đế quốc Ottoman vây thành Vienna của nước Áo và năm 1683 lại tấn công lần nữa vào thành phố Habsburgs của nước này nhưng bị đánh bại và phải triệt thoái. Đế quốc Ottoman bị suy yếu mất dần các „thuộc địa“. Năm 1773 Nga chiếm Bulgarien, Mohammed Ali đòi độc lập cho Ai Cập, năm 1827 Hy Lạp được tự do....Dưới thời Abd ül- Medschid I (1839-1861) được sự hỗ trợ của Anh-Pháp cuộc chiến Krimkrieg (1853-1856) chống lại Nga. Cuộc chiến 2 năm (1877/78 Nga chiến thắng phải ký hiệp ước 1878 tại Berlin Thổ trả „độc lập“ cho Rumanien, Serben, Montenegro, Anh chiếm đảo Zypern, Pháp chiếm Tunesien(1881) Anh chiếm Ägypten(1882)....

Thế chiến I (1914-1918) Đế quốc Thổ kiểm soát phần lớn vùng Trung Đông, và theo phe Đức, Đế quốc Áo-Hung. Ngược lại Anh-Pháp liên minh với Nga để chống Đức và Thổ. Ngày 16.4.1917 quân đội Mỹ tham chiến với quân Anh- Pháp-Nga đánh bại liên quân Đức, phe này thua trận. Các dân tộc vùng Trung Đông theo liên quân Anh-Pháp-Mỹ-Nga nổi lên giành độc lập. Hy Lạp chiếm Izmir, một phần đất của Thổ bị phe chiến thắng chiếm đóng. Năm 1919 nhờ Mustafa Kemal Atatürk (1881-†1938) người hùng thời đại đứng lên giành độc lập. Kemal được Quốc Hội trao tên tôn kính Atatürk (nghĩa "Cha của người Thổ") là Tổng thống đầu tiên của Cộng hoà Thổ. Kemal cải cách sâu rộng phát triển phục hưng đất nước và loại bỏ những chính sách từ thời Ottoman. Bãi bỏ luật đa thê, ban hành quyền bình đẳng cho phụ nữ và cấm nhiều biểu hiện Hồi Giáo công khai như đeo khăn che mặt tại công sở và trường học....

Hiệp ước ký ngày 24 Juli 1923 tại Lauranne quốc gia Thổ Nhĩ Kỳ được thế giới công nhận. Thổ Nhĩ Kỳ thành lập Cộng Hoà Thổ Nhĩ Kỳ (29/10/1923), chấm dứt sự tồn tại hơn 600 năm của đế chế Ottoman Năm 1939 Kemal qua đời Ismet İnönü thay thế , Thế chiến II Thổ trung lập, thời kỳ chiến tranh lạnh Thổ thi hành chính sách thân Mỹ, được Mỹ viện trợ kinh tế cũng như quân sự. Thổ tham gia vào cuộc chiến tranh Triều Tiên (1950-1953) và gia nhập Liên hiệp quốc UN năm 1945 và khối Hiệp ước Bắc Đại Tây Dương-NATO năm 1952. Năm 1964 trở thành

thành viên dự khuyết của Cộng đồng Châu Âu. Thổ Nhĩ Kỳ là nước ảnh hưởng Tây phương cởi mở và tân tiến, không gò bó như các quốc gia Hồi giáo khác của khối Ả Rập.

Thổ Nhĩ Kỳ nằm ở phía Đông Địa Trung Hải, với diện tích trải dài trên cả 2 châu lục Âu và Á. Diện tích 783.562 km². Biên giới dài 9.850 km, (bờ biển dài 7.200 km và biên giới với các quốc gia lân cận 2.648 km) phần lớn lãnh thổ nằm về phía châu Á. Bắc giáp Hắc Hải, Đông Bắc giáp Armenia(268 km), Georgien(252 km), Đông giáp Iran(499 km) Nam giáp Iraq(352 km) và Syria, (352 km) Tây Nam giáp Địa Trung Hải, Tây Bắc giáp Hy Lạp(206 km) và Bulgaria (240 km), Bán đảo Anatolia (*Anadolu*) gồm một cao nguyên có độ cao với những đồng bằng hẹp ven biển, nằm giữa Köroğlu và dãy núi Đông Biển Đen ở hướng bắc và dãy núi Taurus (*Toros Dağları*) ở phía nam trải dài thành một vòng cung 1000km có nhiều núi đỉnh cao trên 3.000-3.700 m. Có 6 dãy núi cao nhưng đỉnh núi Ararat cao nhất Thổ Nhĩ Kỳ 5.137 m, núi thấp nhất Erciyes(*Erciyes Dağı*) 3.891 m có núi lửa đã ngưng hoạt động. Có 9 con sông lớn như Euphrates(Firat) dài 2.781 km chia thành hai nhánh Kara Su & Murat, Sông Euphrates là nền tảng cho nền văn minh trồng trọt đầu tiên ở Sumer chảy qua Syrien, Irak. Sông Tigris dài 1.900 km Kizilirmak dài 1.355 km. Có 6 Hồ lớn nhất là hồ Van Gölü rộng 3.713 km² nhỏ nhất Iznik Gölü 198km² và 7 hải đảo, đảo lớn nhất Gökceada có diện tích 279 km² đảo nhỏ Avsar 21 km²

Thổ Nhĩ Kỳ cũng là nơi phải chịu nhiều trận động đất mạnh. Bospho và Dardanelles nằm trên đường nứt chạy xuyên Thổ Nhĩ Kỳ, dẫn tới việc thành tạo Biển Đen, nhiều trận động đất xảy ra dọc đường đứt gãy thiệt hại. Năm 1999 hai trận động đất mạnh làm rung chuyển miền Tây bắc nước này, làm chết 18.000 người và hư hại nặng.

Khí hậu ôn đới, mùa hè khô, nóng. Mùa đông vùng cao nguyên lạnh ẩm ướt. Nhiệt độ trung bình 20°C. Dân số 74,9 triệu người mật độ trung bình 90/km², 70% là người Thổ; 20% người Kurden và 10% các dân tộc khác, 99% theo đạo Hồi (Muslime) theo phái truyền thống Sunniten (*ahl as-sunna* (أهل السنة,)) Theo tài liệu có tất cả 2.562 nhà thờ Hồi Giáo lớn (Moscheen) 215 Nhà thờ Hồi giáo nhỏ (Kleinmoscheen/Mescit)

Trước đây các chính quyền Thổ thường thi hành chính sách độc tài, độc đảng. Năm 1982 Thổ ban hành hiến pháp mới hình thành thể chế chính trị dân chủ đại nghị, tôn trọng các quyền con người, có cơ quan tư pháp độc lập, Tổng thống, Thủ tướng, Quốc hội và Hội đồng Toà án tối cao cùng chia sẻ quyền lực điều hành đất nước.. Thủ

đô mới là Ankara, tên trước đây là Angora là trung tâm của Cao nguyên Anatolia ở miền Trung Tây Thổ Nhĩ Kỳ diện tích 2516.00 km²; 4.104.387 dân số (2009). Nơi đây có các thắng cảnh như Bảo tàng Anitkabir, Bảo tàng Dân tộc Học, Bảo tàng Hội họa và Điêu khắc...

Thủ đô cũ Istanbul hơn 3000 năm văn hóa nổi tiếng nằm bên Bosphorus có cảng tự nhiên gọi là Sừng Vàng? Istanbul từng là kinh đô của 3 đế quốc khác nhau là Đế quốc La Mã (330-395) Đế quốc Byzantine (395-1453) và Đế quốc Ottoman (1453-1923). Istanbul là thành phố đẹp và có nhiều đền thờ nhất trên thế giới với 450 ngôi đền lớn nhỏ, Istanbul được Unesco công nhận là di sản Thế giới. Đền thờ Sultan-Ahmed-Moschee/Sultanahmet Camii từ thời Sultan Ahmed đệ nhất (do kiến trúc sư Mehmet Aga, bắt đầu xây năm 1609 và hoàn thành năm 1616) toàn bộ các trang trí đẹp nổi lên màu xanh nên có tên Blaue Moschee, phòng cầu nguyện (Gebestsraum) lộng lẫy với 53 m chiều dài và 51 m chiều rộng, gần như vuông, những mái vòm có đường kính 22,2 m. Cao 43m bốn trụ cột đường kính lớn 5m. Tất cả có 260 cửa sổ chiếu sáng qua cửa kính màu thay đổi từ thứ thế kỷ thứ 17. Đức giáo Hoàng Benedict XVI ngày 30.11.2006 đã viếng thăm và cầu nguyện. Tổng thống Obama ngày 5.04.2009 cũng đến thăm nơi này. Istanbul có diện tích 1538,77 km², với hơn 12,8 triệu dân. Có 2 chiếc cầu Bosphorus (1973) dài 1074 m và cầu Fatik Sultan-Mehmet dài 1090 m, hai cầu này nối liền 2 châu lục: châu Âu và châu Á, được chia làm 3 khu chính. Phần nằm trong khu vực châu Âu lấy ranh giới từ Kim Giáp và được chia làm hai thành phố. Eo Kim Giáp là eo biển nhỏ trông giống như chiếc sừng(Gold Horn), mỗi khi mặt trời mọc hay lặn, eo biển tràn ngập một màu vàng rực rỡ nên gọi là Kim Giáp. Về lưu thông có sân bay quốc tế Ataturk, hai trạm xe bus lớn (Busbahnhöfen) mỗi ngày

hơn 15.000 chuyến xe bus di chuyển trong thành phố, hai nhà ga (Bahnhöfen) hai cảng (Hafen) và hệ thống đường xe (Autobahnnetz), tàu điện chạy dưới lòng đất (U Bahn) tối tân. Istanbul có 4.350 trường học và 2.991.320 học sinh. Trường Đại học nổi tiếng lâu đời Universitesi/Universität Istanbul được thành lập năm 1453 đến năm 1933 thay đổi theo hệ thống mới, gồm có 16 khoa (Fakultäten) hơn 70.000 Sinh viên và 6.000 khoa học gia, giáo sư và nhân viên, Năm 2010 Istanbul được công nhận thành phố văn hoá của Âu Châu (Kulturhauptstadt Europas)

Hoạt động các chính đảng

Hiện Thổ có đảng chính trị tham chính: Đảng Công lý và Phát triển (AKP), Đảng Nhân dân Cộng hoà (CHP), Đảng Dân chủ cánh tả (DSP), Đảng Con đường chân chính (DYP), Đảng Dân chủ nhân dân (DEHAP),...

Kinh tế phát triển

Tổng giá trị gia tăng của nền kinh tế GDP (*Gross Domestic Product*) giá trị thị trường tính theo chỉ số 8393 USD. Trình trạng lạm phát cao, tiền mới 1 đồng Lira =100 Kurus. Thổ Nhĩ Kỳ có một nền kinh tế kết hợp giữa công nghiệp và thương nghiệp hiện đại với nông nghiệp và thủ công truyền thống. Ngành công nghiệp quan trọng nhất là ngành dệt, may mặc, kỹ nghệ làm da, đan thảm và du lịch. Công ty nước ngoài được hoạt động tại Thổ Nhĩ Kỳ, phần lớn từ các nước EU. Tình hình kinh tế ở Thổ Nhĩ Kỳ vẫn còn một khoảng cách lớn giữa phương Tây công nghiệp hóa và công nghiệp hiện đại (51,6% xuất cảng sang EU, 46% hàng nhập cảng từ EU).

Sản phẩm công nghiệp: Hàng dệt, điện tử, thực phẩm, xe, khoáng sản có sắt, thép (Eisen), bạc (Quecksiber) than đá (Kohle) lưu huỳnh(Schwefel) dầu khí (Erdöl), đồng. Sản xuất giấy, gỗ xẻ, v.v..

Sản phẩm nông nghiệp: Thuốc lá, ngũ cốc, ô liu, củ cải đường, đậu, cam quýt; gia súc: bò, cừu, dê, gà (không nuôi heo)

Hệ thống lưu thông : Thổ Nhĩ Kỳ có tổng chiều dài 413.724 km. Trong số này, 62.000 km đường giao thông nông thôn, 350.000 km là đường làng và 1.800 km đường xa lộ và tiếp tục mở rộng. Đường sắt phần lớn tồn tại từ cuối thế kỷ 19. Chiều dài là 10.500 km, trong đó khoảng 20% hoạt động bằng điện. Bờ biển dài hơn 7200 km có 156 cảng, tiềm năng của các tàu trọng tải cao hơn 300 tấn

Các hãng hàng không: Thổ Nhĩ Kỳ Airlines (THY, Turk HAVA, Yollari..) được thành lập vào năm 1933 cho đến những năm 1990 độc quyền trong ngành hàng không. Hiện nay thêm số hãng hàng không tư nhân: Atlasjet, Fly, MNG, Onur, SunExpress). Thổ Nhĩ Kỳ có 117 sân bay, trong đó 15 là sân bay quốc tế, sân bay Atatürk lớn nhất với 23.000.000 hành khách (2007) Antalya với 17.000.000 hành khách (2007) các sân bay khác là của Izmir (Adnan Menderes Havalimanı) và Ankara (Esenboğa). Một số sân bay quốc gia như ví dụ Denizli Çardak...

Phong tục và lễ Hội

Ramadan (رمضان / *ramadān* / „Sommerhitze“) là những ngày cầu nguyện để được "sự nhân từ của Allah" (God's Mercy) suốt một tháng lễ này, tất cả các tín đồ đạo Hồi không ăn, không uống, không hút thuốc... nghĩa là không được đưa bất kể thứ gì vào miệng (kể cả không sinh hoạt tình dục), nhưng chỉ áp dụng vào ban ngày từ lúc mặt trời mọc đến khi mặt trời lặn mà thôi. Theo lịch lễ Ramadan:

Năm 2010 từ ngày 11. August đến ngày cuối lễ 09. September
Năm 2011 từ ngày 01. August đến ngày cuối lễ 30. August

Sinh hoạt đời sống: người Thổ khi chào một người bạn thân dù nam hay nữ đều sử dụng cả hai tay hoặc hôn vào cả má. Khi ngồi nói chuyện hai chân nằm trên mặt đất, không nên để lộ để giày hoặc chân hướng vào người đối diện, không nên khoanh tay trước ngực khi tiếp xúc nói chuyện với người ta, và bỏ tay ra khỏi túi quần, không được hỷ mũi nơi công cộng cần phải có khăn che lại. Không nên hôn, ôm hoặc thậm chí là bắt tay ai đó khác giới nơi công cộng. Chỉ ngón tay hướng vào người nào

đó được xem là cử chỉ thô lỗ, nếu mời ai phải đưa cả bàn tay. Đi tắm (hơi) Hamam phải mang theo khăn hoặc mặc quần, Nam Nữ tắm riêng

vấn đề hôn nhân: Lập gia đình phải thuộc đạo Hồi, nếu sống ở Đức đôi khi cũng có trường hợp ngoại lệ, phong tục xa xưa phải nhờ mai mối, mẹ chồng phải đi tắm với cô dâu tương lai hay sơn móng chân... ngày nay không còn phổ thông nữa cha mẹ gả con gái thường cho nữ trang. Ngày lễ rước dâu đơn giản chú rể cùng gia đình mang xe hoa rước dâu lễ vật là nữ trang và tiền. Các con cháu trong gia đình đàn gái, giăng dây trước cửa đòi tiền "cheo" để cho chú rể vào nhà (nhưng họ không quá nhiều lễ nghi như người Việt chúng ta có đầy đủ mâm, quả, rượu, bánh, trái cây đôi khi có con heo quay). Họ rước dâu về nhà theo phong tục đạo Hồi là mời giáo sĩ Hồi giáo đến, hai bên trai gái phải có người làm chứng để đọc kinh Coran, lễ kết hợp vợ chồng, ngoài ra còn có thủ tục ký giấy hôn thú ở phòng hộ tịch (Standesamt). Lễ cưới gia đình hai bên thường mời rất đông khách có thể trên 1 ngàn người trong những hội trường (Saal) lớn nên chỉ có những bàn và ghế dài, tiệc cưới đơn giản nửa con gà nướng một ly nước, họ uống rượu Rake, hát nhạc Thổ, đàn ông nhảy với nhau, qua cưới bằng hiện kim khoảng 50€ hay nữ trang. (riêng người Đức lễ cưới chỉ tặng bông và thiệp chúc mừng)

Cuộc sống có sinh có tử, người Thổ sống làm việc có tài sản nhà cửa ở nước ngoài, nhưng lúc qua đời đều đưa quan tài về mai táng tại quê nhà, nên nghĩa trang ở Đức không có mộ phần của người Thổ. Trong các nền văn hóa Hồi giáo, việc cắt bao quy đầu được thực hiện như là một phần của một nghi lễ phong tục. "Thủ thuật circumcision chỉ việc cắt bỏ lớp da để cho đầu dương vật hoặc âm vật lộ ra. Bao da quy đầu là một cấu trúc bọc bên ngoài của cơ quan sinh dục nam và nữ. Đây là nếp gấp da trên phần cuối dương vật và bao quanh âm vật, việc giải phẫu cắt bao quy đầu là một nghi thức bắt buộc". Ở nhà quê không có bác sĩ thì có người chuyên môn cắt cho con trai, lễ cắt da này được mời nhiều người tới ăn mừng. Nhiều nơi còn giữ phong tục con gái phải "cắt" da quy đầu âm vật, gọi là labioplasty hoặc vaginoplasty" âm thầm không tổ chức tiệc mừng như con trai. Con gái phải giữ sự trinh tiết trước khi lập gia đình

Hệ thống Giáo dục

Giáo dục là bắt buộc 7 đến 15 tuổi phải đi học, nhưng tỷ lệ người Thổ còn mù chữ (đàn ông 6,65 đàn bà 23,5%). Thổ có 85 Đại học công lập (2.294.707 Sinh viên), tiền học phí tượng trưng hàng năm khoảng (300-1000€) và 31 đại học tư thục (124.507 Sinh viên) phải đóng tiền học từ (4100-10.000€). Sinh viên ngoại quốc 16.328 người

Có 64 viện nghiên cứu nghiên cứu khoa học kinh tế, nông nghiệp, lâm nghiệp, y tế, công nghiệp sinh học, kỹ thuật hạt nhân, khoáng chất, vật liệu, IT và quốc phòng. và 4 Học Viện Quân sự (Militärakademien) và một Học Viện Cảnh sát (Polizeiakademie) ...

Thời ở Việt Nam chúng ta học Thế giới sử biết về Thổ Nhĩ Kỳ một phần, nhưng chưa có cơ hội đến thăm xứ sở, tiếp xúc về sinh hoạt văn hoá, phong tục, tập quán của họ. Ở Đức thường thấy đàn ông Thổ Nhĩ Kỳ để râu, mặc áo Veston không thắt Cà vạt, trên tay cầm chuỗi hạt màu đen dài có 33 hạt (hoặc 99 hạt), phần lớn các bà nội trợ trùm khăn khi ra ngoài

Những người đến từ Thổ Nhĩ Kỳ làm việc khắp nơi, đủ các thứ ngành nghề trong xã hội. Người Đức gọi họ là những khách thợ. Thời Đế nhị thế chiến nước Đức bị tàn phá, sau khi chấm dứt chiến tranh không đủ người xây dựng lại quê hương. Chính phủ Đức mời những người khách thợ từ Thổ Nhĩ Kỳ sang làm việc, những người đầu tiên đặt chân đến quê hương này được tặng bông hay một chiếc xe gắn máy làm phương tiện.

Những người khách thợ từ Thổ Nhĩ Kỳ đã đóng góp mồ hôi để phục hồi kinh tế, xây dựng nước Đức hẳn nhiên họ đi làm lãnh lương. Tiền lương này so với đời sống ở Thổ thì khá nhiều. Họ đi làm ở Đức về Thổ trở thành triệu phú chủ nhân ông nhiều tiền „*vai mang túi bạc kè kè nói lếu nói láo người ta nghe rầm rầm*“.

Chính phủ Đức với chương trình đón nhận thành phần lao động vào làm việc, theo thời gian và luật pháp qui định gia đình đoàn tụ, nên những người khách thợ này đã mang gia đình sang sinh sống và lập nghiệp tại Đức, ngày nay dân số Thổ Nhĩ Kỳ tăng hơn 3 triệu người sống khắp nơi. Họ sinh hoạt đoàn kết với bản sắc văn hoá giống bên Thổ Nhĩ Kỳ. Trường hợp skandal cô Sibel Kekilli 23 tuổi sinh ở Heilbronn đã đóng film khỏa thân „Tierisches Teenie-Reiten“, Sibel là diễn viên chính, xuất sắc trong phim „Gegen die Wand / Chống lại bức tường“, đạo diễn Fatih Akin cũng người Thổ trưởng thành tại Hamburg-Altona (phim dài 121 phút được giải con gấu vàng Goldenen Baeren der Berlinale). Phim diễn tả bi kịch đời sống xã hội, lịch sử tình yêu hạnh phúc không đoạn kết ...Giải thưởng là một danh dự lớn, nhưng ngược lại cộng đồng Thổ Nhĩ Kỳ phẫn nộ về việc cô Sibel đã từng đóng các phim không „nghiêm túc“. Ông Mehmet 44 tuổi là thân phụ cô Sibel phải xin lỗi việc gây tổn thương danh dự về Tôn giáo của dân tộc Thổ Nhĩ Kỳ, ông tuyên bố từ bỏ con gái đã vượt qua bức tường giáo dục gia đình.. . Dù văn minh phát triển nhưng còn một phần tử nhỏ trong cộng đồng người Thổ bảo thủ cưỡng bức con cái lập gia đình theo quyết định của cha mẹ, đôi khi đánh đập con gái đã gây ra những án mạng đau buồn.

Các cơ sở thương mại của Thổ thường tập trung từng khu buôn bán đồ thủ công nghệ, rau trái cây, nhiều mặt hàng khác nhau. Các thành phố lớn người Thổ có trường học riêng theo chương trình giáo dục của Âu châu. Một vài Moschee được xây cất nguy nga tráng lệ, phát hành nhật báo, nguyệt san... Nhà văn Orhan Pamuk nhận giải Nobel Văn học 2006 tên thật Ferit Orhan Pamuk, sinh ngày 7 tháng 6 năm 1952 tại thành phố Istanbul một trong những nhà văn Thổ nổi tiếng nhất, được trao giải vì trong quá trình đi tìm hiểu “tâm hồn u uẩn, sâu muợn của thành phố quê hương” đã đặt ra những vấn đề bản sắc, cá nhân và dân tộc, phát hiện ra những biểu tượng của sự xung đột, trộn lẫn giữa nhiều nền văn hóa, phản ánh những mâu thuẫn giữa các giá trị Đông và Tây, giữa truyền thống văn hóa Hồi giáo và những thách đố đặt ra cho một xã hội muốn vươn lên thành một nước phát triển và hội nhập với thế giới mở bên ngoài.

Thiểu số người Đức nhìn người Thổ không được trọng, bởi vì họ là những người khách thợ xuất thân từ nhiều thành phần trong xã hội...Dù thế hệ thứ 2 hay 3 của người Thổ đã hội nhập vào đời sống Đức nhưng vẫn còn những nét dị biệt ... Hàng năm vào đầu tháng 7 và tháng 8, những gia đình Thổ đều trở về quê hương trong thời gian con cái nghỉ hè 6 tuần. Những chuyến bay sang Thổ lúc nào cũng bận rộn, nhiều gia đình Thổ lái xe về quê xa trên 3000km

Đời sống kinh tế ở Âu Châu và Đức đi xuống, làn sóng chống ngoại quốc nảy sinh, dù không âm ỷ nhưng cũng là đợt sóng ngầm! Thiểu số quá khích trong xã hội thường có thành kiến với người ngoại quốc, trong đó có thân phận của chúng ta! Nếu không có biến cố 30.4.1975 chúng ta không bỏ nghề nghiệp, tài sản, quê hương ra đi làm người viễn xứ! Nhưng buồn thay ngày nay nhà cầm quyền Việt Nam xuất cảng người đi lao động cùng phong trào lấy chồng ngoại quốc khắp nơi trên thế giới như mua bán nô lệ, họ bị bóc lột và phẩm giá không được tôn trọng! Riêng ở Đức sau khi thống nhất Đông Tây Đức, đã có hơn 40.000 người Việt từ các nước Đông Âu sang Đức xin ở lại. Dù là thiểu số từng buôn thuốc lá, tổ chức đường dây buôn người bất hợp pháp ... thời gian vừa qua đã trồng cây cần sa (Cannabis) ở ngoại ô thành phố Nürnberg và Würzburg bị bắt trong khi người Thổ không làm những việc này.

Chúng ta là người Việt tỵ nạn dù ở Đức hay bất cứ quốc gia nào trên thế giới, nhưng thân phận mình so với người Thổ, họ còn may mắn hơn bởi vì họ có quê hương độc lập, tự do và dân chủ, được hưởng quyền lợi của một công dân, có tài sản và tài sản đó được luật pháp bảo vệ, dù họ mang quốc tịch Đức, nhưng chúng ta chỉ là „khúc ruột ngàn dặm

phần hai Lịch sử-Văn hóa-Phong tục

Trung bình mỗi năm hàng trăm ngàn người Đức đi nghỉ hè đến các vùng biển đẹp ở Thổ, bởi vậy ngành du lịch ở Thổ phát triển mạnh, phục vụ hướng dẫn tận tình, ngôn ngữ Đức rất phổ thông. Antalya thành phố lớn nhất ở Bờ biển Địa Trung Hải, cũng là trung tâm của Turkish Riviera. Thành phố có khu phố cổ Kaleici xinh đẹp do Hoàng đế La Mã Hadrianus xây dựng. Alanya; thác nước Manavgat Waterfall; Side; Konya; Pamukkale .. những thành phố vùng biển và cao nguyên của núi đồi cao trên 2000 m. Từ Munich đến Antalya hơn 3 giờ bay, cuối đông cây cỏ xanh tươi, trời nắng ấm 23 độ C, những vườn cam cây xanh trĩu nặng những trái chín, thỉnh thoảng thấy các nông trại những đàn bò, đàn cừu, dê ung dung gặm cỏ xanh mơn mớn, xa xa đồi núi nhấp nhô còn đọng màu tuyết trắng....

Đọc theo biển từ Antalya đến Alanya là khu du lịch thanh lịch. Khách sạn 4, 5 sao, đồ sộ nhưng xây dựng hơn 20 hay 30 năm về trước, không còn đẹp tân thời như những khu du lịch mới phát triển sau này. Biển xanh đậm, sóng nhỏ từ xa khơi dội vào bờ cát vàng chen lẫn sỏi đá. Phong cảnh Cap Anamur đẹp hữu tình, cũng là tên của con tàu của Đức đã vớt người trên biển Đông 30 năm về trước

Những di tích lịch sử bị đổ nát do động đất, chiến tranh thành tri hoàng phế trợ gan cùng tuế nguyệt, để lại dấu tích nền văn hoá lâu đời nhiều thế kỷ trước công nguyên. Cuối đông sắp vào Xuân có những ngày nắng ấm, biển nước còn lạnh không thể tắm, chúng tôi thuê xe đi thăm danh lam thắng cảnh, qua những đèo cao núi đá khô cằn, những rừng thông khảng khiu trợ trợ. Vào khoảng thế kỷ thứ II, người Roma đã xây dựng thành "thành phố cổ Hierapolis" Địa danh Hierapolis tiếng Hy Lạp Ἱεράπολις thành phố Thánh „Heilige Stadt“ rất nhiều công trình kiến trúc tuyệt mỹ còn những hàng cột sừng sững, vì động đất vào thế kỷ thứ 17 những bức tượng La Mã vẫn còn dù không nguyên vẹn, những ngôi mộ cổ bằng đá, Ephesos rạp hát xây theo kiến trúc Hy Lạp (chứa 15.000 người) đền Apollon còn lại những đồng cầm thạch vờ vụn, nằm ngổn ngang trên vùng đồi thoi thỏi cỏ cây, những phiến đá còn lưu lại nét điêu khắc đẹp rõ rất công phu. Nekropole là nghĩa địa còn gọi là thành phố chết „Totenstadt“ hơn 1.200 ngôi mộ ở phía bắc Hierapolis và là một trong những nghĩa địa cổ đại lớn nhất ở Tiểu Á. Còn lưu lại những nhà mồ, bên trong đó thường có một buồng mộ với bằng ghê. Rất nhiều chữ khắc trên mộ, quách và vỏ quan tài. Cấu trúc nơi này để lại dấu tích sự phát triển quan trọng đối với lịch sử của công nghệ xa xưa có các nhà máy cối xay vận hành bằng sức nước (Wassermühle), truyền tải của trục quay (Kurbelwelle)....

Địa danh Pamukkale là đồi đá vôi trắng như bông tạo thành nhiều bậc cao thấp khác nhau có từ thế kỷ thứ II (trước CN), còn được biết đến với cái tên "lâu đài bông", được Unesco công nhận di tích lịch sử Thế giới. Nước từ suối tích tụ qua nhiều ngàn năm chảy bên sườn một ngọn đồi lớn thành những mảng đá vôi trắng tinh tạo các hồ nước nhỏ xanh ngắt, những vũng nước lớn bốc khói nhẹ từ nguồn nước nóng trong lòng đất phun lên mang theo nhiều khoáng chất phẳng phát mùi lưu huỳnh, hợp chất calcium bocarbonate. Mỗi giây chảy 250 lít nước ấm (ca. 30 °C) hàng ngày chảy khoảng 21600 m³, mỗi Liter chứa 2,2 g. vôi (Kalk) Để bảo vệ môi trường, du khách phải để

giày, dép ở ngoài khu vực lâu đài bông. Có khu người ta ngâm mình trong nước ấm để trị bệnh ngoài

da... là nơi nghỉ dưỡng bệnh lý tưởng, những Hotel sử dụng quá nhiều nước và làm ô nhiễm bởi các loại dầu và hóa chất trong kem chống nắng.. thêm đá vôi bị bắn đổi màu xám trắng không còn tươi sáng mềm và dễ gãy, làm thiệt hại lớn cho sự kết tinh. Năm 1996 Chính phủ cấm các Hotel lấy nguồn nước nơi đây và đập bỏ những Hotel xây dựng trái phép. Các chuyên gia hàng đầu Thổ Nhĩ Kỳ và quốc tế cho xây một hệ thống thủy lợi giữ nước, những thêm nhũ đá Sinterterrassen bị hư hỏng được sửa chữa bằng cách sử dụng bê tông đặc biệt như đá vôi tự nhiên.

Trên đồi Pamukkale nhìn xuống thung lũng là khu phố nhỏ nhiều khách sạn phục vụ du khách. Đồi không có cây về đêm ánh đèn xanh chiếu lên đá vôi trắng những dòng suối nhỏ tạo nên những bức tranh đẹp linh động. Phố nhỏ đìu hiu, các cửa tiệm, nhà hàng không đông khách, nếu không có những chuyến xe bus chở du khách đến. Chiều dạo phố các tiệm hớt tóc mời gọi đầu giá chỉ 2 Euro, (Thợ hớt là đàn ông, không có các cô như các tiệm Thổ sinh sống ở Đức) đời sống yên tĩnh như thành phố cổ Hội An Quảng Nam, không có Bar nhấp nháy đèn màu, như ở Thái Lan hay các nước Á Châu ... sau bữa ăn tối ở khách sạn Yörük có vũ điệu múa bụng, vũ nữ xiêm y giản dị lả lướt theo tiếng nhạc với tiếng vỗ tay tán thưởng, nhiều người cho tiền

Nhà thờ ở Đức trên nóc thường nhọn cao vút, hay có hình củ hành bằng đồng, ở Thổ từ thành phố lớn cho đến vùng quê đều có những tháp cao của Moschee, hàng ngày nghe tiếng đọc kinh 5 lần: sáng sớm lúc mặt trời chưa ló dạng, trưa, chiều, tối và lúc mặt trời lặn..Trên những tháp cao gắn máy phóng thanh truyền ra lời cầu nguyện. Phía trước thường xây nơi để rửa mặt, tay, chân, theo hình lục giác có nhiều vòi nước. Tín đồ Hồi Giáo phải rửa 3 lần từ mặt tới tay chân, trước khi vào Moschee đọc kinh và lần hột, bỏ giày ngoài hiên giống như ở Thái Lan vào Chùa phải dỡ mũ, ở Ý đàn bà mặc quần ngắn không được vào nhà Thờ. Mỗi nơi đều có phong tục riêng, Moschee nhìn lên có vòm hình tròn, chu vi hình vuông, nền nhà trải thảm không có

ghế được chia làm hai phần Nam và Nữ lúc cầu nguyện, vì Tín đồ chỉ đứng và lạy, đàn bà không được phép đứng chung vì sắc đẹp của quý bà có thể làm quý ông chi phối lời cầu nguyện? sau khi đọc kinh và lạy họ ngồi lần hạt qua 99 lần „Allah“

Người dân vùng cao nguyên nhỏ con, thấp, không to lớn như những người phố, nhà cửa kiến trúc ít có mái nhà lợp ngói đỏ, phần lớn mái nhà mặt bằng đổ bê tông gắn hệ thống lấy năng lượng mặt trời (Solarium). Đời sống trầm lặng người bình dân Thổ thích uống trà, hút thuốc qua bình nước (Wasserpfeife/Shisha) có đường dây dài, thuốc có nhiều loại hương vị trái cây, đánh cờ những lúc rảnh rỗi.

Ở Đức thường thấy thiếu nữ Thổ Nhĩ Kỳ xinh đẹp, nhưng sang đến đất nước này thì vắng bóng hồng? Tất cả các dịch vụ du lịch thường dành cho các ông, ngoài đường buôn bán cũng các ông và các bà mặc Burka (áo dài phủ từ đầu đến chân) hoặc Nikap (áo và khăn trùm đầu). Đi đâu cũng gặp chó và mèo chạy tự do không bị bắt bỏ bao như ở Đại Hàn hay Việt Nam!. Những con chó ngoan hiền không sủa không cắn người, chúng ta có thể sờ đầu nó tự do không ai phản đối, nhưng nếu vô tình vỗ vai người đàn bà thì có chuyện! Dân tộc Thổ Nhĩ Kỳ còn bảo thủ nhưng có những nét son, đàn bà không tham gia nhiều vào sinh hoạt xã hội, nhưng chính quyền không khuyến khích hay xuất cảng đàn bà ra ngoại quốc lấy chồng, và người đàn bà Thổ cũng không vì đồng tiền để ra đi làm nàng Kiều lưu lạc xứ người! Hẳn nhiên xã hội nào cũng có bề trái của nó, không hoàn toàn tuyệt đối.

Đời sống ở Thổ còn nặng thời phong kiến và cực đoan, trọng nam hơn nữ, dù Đàn bà cũng làm những việc tốt trong xã hội, năm 1995 bà Tansu Ciller đã từng tham gia chính quyền, Đàn ông Thổ quan niệm đàn bà với bốn

phận nội trợ, cảnh „chồng chúa vợ tôi" phụ nữ ở thôn quê Thổ Nhĩ sống chẳng khác gì những người ở, người hầu, một đời sống nô lệ trong chính gia đình của mình. Cuộc sống của họ bị cô lập sau 4 bức tường và trong sự im lặng vì ảnh hưởng bảo thủ Hồi giáo, chưa thể một sớm chiều thay đổi được phong tục lâu đời .

Các nhà ở dọc theo các tỉnh lộ mùa lạnh không có lò sưởi điện, họ phải dùng than và lò đốt củi trong cái thùng phi như bên Việt Nam dùng đun dầu hắc trắng nhựa đường. Nước Thổ Nhĩ Kỳ rộng lớn hơn 2 lần nước Đức, nhưng đồi núi khô cằn sỏi đá không đem lại lợi ích cho nông nghiệp, về Kỹ nghệ nặng thì chưa phát triển,

Về lưu thông chưa có nhiều xa lộ lớn (High Way/ Auto Bahn) đều là đường liên tỉnh bị hư, nhiều ổ gà chỉ hai hướng xuôi ngược, đường kẻ trắng phân chia hai bên bị thời gian mưa nắng đã nhạt nhòa, không được kẻ sơn lại. Các công trình xây cất thường bỏ dỡ người ta chờ có tiền để xây tiếp.... cuộc sống như những chuỗi ngày đợi chờ! Người bạn đồng hành tôi quen trong chuyến du lịch, cùng chúng tôi thăm thành phố Konya có lịch sử lâu đời từ năm 1071 mà ngày nay còn giữ theo luật Hồi giáo nghiêm khắc. Nữ giới phải trùm đầu, cấm bán rượu bia. Thổ Nhĩ Kỳ là xứ Hồi Giáo có cuộc cách mạng lớn, (đàn ông chỉ 1 vợ và có quyền uống rượu).

Konya cách biển 300 km phải qua đèo núi mênh mông, chúng tôi thăm Viện bảo tàng cổ kính, người gác cửa thân thiện người ngoại quốc giá gấp đôi! Đại học ở Konya có từ năm 1975 sinh viên theo học đông 85.283 người, những cao ốc nhiều tầng, đường phố chật hẹp sau cơn mưa còn đọng lại những vũng nước lớn, xe và người tấp nập, những đàn ông lớn tuổi và các bé trai đội mũ len ngồi bán trái cây, rau hai bên đường.. 99% Dân Thổ nơi đây theo Hồi giáo nhưng cách Konya khoảng 10 km có ngôi Giáo đường Michaels-Kirche xây từ năm 1732, và Thánh Nikolaus sanh trưởng ở Patara Thổ Nhĩ Kỳ (300 sau CN), hàng năm vào mùng 6 tháng 12 gọi là ông già Noel thường xuất hiện phát kẹo cho trẻ em..

Du khách đến Konya viếng thăm Mevlana Tekkesi có tu viện Derwisch- Kloster nơi du nhập điệu múa mang nhiều huyền bí đạo Hồi Giáo của A Phú Hãn (Afghanistan) từ năm 1231. Derwisch là gạch nối hòa giải giữa Thiên chúa giáo và Hồi giáo (Islam) Tu viện này đã đóng cửa từ năm 1925. Hàng năm vào tháng 12 thường tưởng niệm lễ múa Derwische/ dervish, vũ công là đàn ông mặc y phục trắng giống cái váy xoè, múa theo vòng tròn cả giờ không bị té, bởi vì họ được tập từ lúc còn bé.

Mùa đông lạnh các vườn Ô liu không trái, vườn chuối xát xơ thân cây ngã rạp, chỉ có những dãy lều thấp bọc nylon bên trong trồng cà chua, rau cải..trên đường về thành phố Side thế kỷ thứ 7 (trước CN) còn rập hát lộ thiên xây bằng đá hường ra biển, Manavgat có thác nước xanh, người ta biến chế nước thành nước uống vô chai bán sang Do Thái.

Nghề tiểu công nghệ dệt thảm đẹp nổi tiếng ở Thổ truyền thống từ thế kỷ thứ 13, Thế kỷ 14 Thổ xuất cảng thảm sang Âu Châu, Vua Anh quốc Herich VIII đã mua hơn 800 tấm. Hơn 4000 năm về trước người Trung Hoa đã trồng dâu nuôi tằm thành công sản xuất tơ lụa độc quyền, đến đầu thế kỷ thứ 6, hai tu sĩ người Nga đã thành công trong việc nuôi tằm, lấy trứng tằm bỏ vào ống tre gọi là „Eier aus Gold / Trứng vàng“. Bán sang vùng Byzantinische từ đó người Thổ đã biết nuôi tằm lấy tơ dệt lụa, làm thảm cũng như nuôi dê để lấy lông đan áo và thảm, loại len Angora phát xuất từ Ankara tên cổ là Angola. vào thế kỷ XIX, nước Thổ muốn mở rộng thương mại với thế giới, đã bán dê sang Úc, bán gà tây sang Mỹ. Lúc bấy giờ, chính phủ Mỹ chưa biết gọi Thổ Nhĩ Kỳ là gì nên gọi luôn những người mang gà tây đến là „Turkey“ và cái tên này từ đó mới có.

Thổ Nhĩ Kỳ không cấm uống rượu như các quốc gia theo Hồi Giáo lảng diềng, nên sản xuất loại rượu Raki được xem như loại đặc sản được quảng cáo thơm ngon, màu rượu trong suốt, nếu pha nước hay bỏ nước đá vào rượu sẽ biến sang màu trắng đục nhưng không mất mùi vị. Hãng bia Efes Pilsener xem như số 1 ở đây. Món thịt nướng bình dân Doener Kebab có trên khắp nẻo đường. Vào

nhà hàng chúng ta có thể thấy đầu bếp nấu thức ăn, Cafe Thổ họ bỏ vào tách, khách phải chờ lắng bột xuống đáy trước khi uống. Vào các cửa hàng buôn bán, đồ xăng đều được mời uống trà trong ly thủy tinh cổ hẹp trên cái đĩa nhỏ với 2 cục đường. Du khách muốn mua giày, áo da phải trả 1/3 giá, ngoài đường hay các Basa thường bán các loại hàng giá, trong vấn đề mua hàng mình tự quyết định giá mua, thí dụ một áo da họ nói thách 600€ mình thấy giá trị 150€ mua được không trả thêm, không nên đưa tay bắt với người bán khi trả giá, nếu không mua thì bị chửi là thất hứa...

Rời thành phố đi dọc theo bờ biển những hàng cây chà là cao xanh với những buồng trái non. Con ngựa gỗ đồ sộ đứng nhìn ra biển (Trojanische Pferd /The Trojan Horse) mang dấu tích lịch sử trong cuộc chiến 9 năm ở thành Troja / Truva, quân Thổ đã bị bại trận! Cuộc chiến xảy ra khoảng 1184 trước CN đã đi vào dĩ vãng nhưng vết thương, lòng tự ái dân tộc của người Thổ không bao giờ phai.

Giữa hai dân tộc Thổ và Hy Lạp không được thân thiện cho lắm! bởi vậy hai gia đình giữa Thổ và Hy Lạp thường không thích làm suôi với nhau. Họ đã từng tranh chấp đảo Zypern, nếu hai nước không cùng nằm trong khối Nato thì đã xảy ra chiến tranh rồi

Lịch sử con ngựa gỗ nhắc lại trận chiến thành Troy và các Vương quốc láng giềng. Người Hy Lạp (Greeks) cho rằng các Vương quốc này tiếp tế vì vậy Hy Lạp xưa quân đánh họ mục đích làm suy thối kinh tế thành Troy, vừa để tiếp thu chiến lợi phẩm và cả những người đẹp như: Briseis, Tecmessa và Chryseis. Hy Lạp chiến thắng nhiều trận, anh hùng thành Troy bị bại trận nhưng kéo theo liên quân Penthesilea, bởi vậy quân Hy Lạp không thể đập đổ được bức tường thành Troy.

Phoenix nhờ Pyrrhus trong trận chiến này, Philoctetes có sẵn trong tay cung tên của Hercules, Philoctetes tham gia trận chiến. Xác của Pelops được thu lại, Odysseus chiếm được phần phòng thủ đầu và chiếm được tượng Palladium, vẫn có ý đánh vào thành nhưng Odysseus chỉ thị làm ngay con ngựa gỗ lớn rỗng để binh sĩ có thể núp vào trong đó. Ông Epeius làm xong con ngựa gỗ, các hiệp sĩ người Hy Lạp và Odysseus leo vào bên trong ngựa gỗ, Chiến thuyền Hy Lạp giả bộ chờ quân đội rời cảng, quân thành Troy đã chứng kiến như vậy, Còn một binh sĩ tên là Sinon giả như bị bỏ lại. Khi binh sĩ trong thành ra ngắm nghía con ngựa gỗ đồ sộ. Sinon giả giận dữ vì quân Hy Lạp vô tâm? Sinon nói con ngựa gỗ an toàn đó là điều lành cho thành Troy, dù nữ tiên tri Cassandra và tu sĩ Laocon đã có lời ngăn chặn.kéo ngựa vào thành. Nhưng số đông binh sĩ đồng tình kéo con ngựa gỗ vào thành mở tiệc vui mừng chiến thắng say sưa túy lúy, thì các binh lính của Hy Lạp đã phá ngựa, chui ra và mở cửa thành cho quân Hy Lạp vào. Thế là quân Hy Lạp đã đánh phá tan tành quân đội thành Troia và đốt cháy thành. Trong trận chiến Achilles bị Paris, một tay thiện nghệ về cung bắn trúng vào gân xương chân Achilles tử trận, Priam bị bàn thờ thần Zeus sập xuống đè chết, còn Cassandra bị lôi ra khỏi tượng

Athena và bị hãm hiếp! Helen bị Melenaus bắt lại, nhưng Melenaus vẫn còn bị thu hút bởi sắc đẹp của Helen nên đã không giết nàng. Thành Troia đầy màu sắc huyền thoại dù bị đốt cháy, thành Troy nằm ở phía Tây Bắc nước Thổ Nhĩ Kỳ ngày nay, trong một khu đồi tại tỉnh Canakkale“

Thổ Nhĩ Kỳ chờ ngày gia nhập Cộng Đồng Chung Âu Châu! Nhưng vẫn bị lọt sổ chưa được vào! trong lúc Ba lan các các nước Đông Âu đã được gia nhập năm 2004! Đó cũng là nỗi buồn của dân tộc Thổ Nhĩ Kỳ. Tương lai đi về đâu? Nếu đất nước không canh tân, các đảng phái cực đoan độc tài sẽ đưa đất nước với những ngày dài chờ đợi.

Tài liệu tham khảo

Lexikon der Geschichte Orbir Verlag
Das neue Universal Lexikon Bertelsmann (2009)
Hình trên Internet và của tác giả